

ljusa, dynamiska högmedeltiden.

Under Brügges storhetstid gled båtar med sjö-
män och laster av allsköns varor ända från Spanien
och Östersjöländerna under brovalven på Brügges
livligt trafikerade kanaler. Ett myller av stimmande
människor, klädda i dräkter i spektrums alla färger,
trängdes med bullrande vagnar på de smala gatorna
och torgen. Där utspelade sig ett livligt, burleskt,
färgrant skådespel.

På Nelsons målningar från Brügge ligger däremot
de mörka kullerstensgatorna nästan folktomma.
Endast några kvinnor i svarta kapuschonger skyn-
dar fram som stumma vålnader på de smala gatorna
mot bakgrund av stängda hus med gotiska gavlar
och brovalv över tysta kanaler, på vilka endast några
svanor sakta glider fram. Nelsons målningar från
Brügge kännetecknas av mörk, religiös mystik och
ödesmättad förgänglighet.

Nelson gav alltså egentligen en falsk bild av det
högmedeltida Brügge, men det visste han förstås
inte, och det hade säkerligen inte bekymrat ho-
nom ett dyft, om han vetat det. Han var minst av
allt någon historiemålare. Däremot var han ib-
land en senromantisk stämningsmålare. Det var
i själva verket inte medeltidsmystik han fängade i
sina målningar från Brügge utan 1890-talsroman-
tik i Georges Rodenbachs anda. Rodenbachs lilla
romantragedi *Bruges-la-morte*, som kom ut 1892,
var på den tiden ofattbart populär. De svärmiska
symbolister, som hade Brügge som favoritstillhåll på
det nationalromantiska 1890-talet, tog romanen till
sina hjärtan. På en nutida läsare – i varje fall på mig
– gör boken ett nästan tragikomiskt intryck, men

som tidsdokument är den förstås intressant.³

I den målning, som Nelson kort och gott döpte
till *Brügge*, upptas förgrunden av fyra viskande,
dvärgliknande, krokiga, gummor i svarta kapu-
schonger, vita pannänen och halsdukar. Liksom
den ena gummans utsträckta, beniga hand associe-
rar den svarta och vita färgen till undergång och
död. Genom sin bortvända svarta skugga är gum-
man med handen redan på väg bort ur tavlan, på
väg mot graven.

Albert Engström publicerade ett fotografi av
målningen i *Söndags-Nisses* julnummer 1895 till-
sammans med följande i förhållande till bilden
längsökta dikt:

Gummor i Brügge
af Olle Nelson

*Här kommer mor Yvonne. Tre vaxljus brinna klara
för hennes salig Jan som sluta fick sitt liv
i mäster Hendricks krog för en argonnerkniv.
Man drack. Ett ord för mycket det behövdes bara. Här
kommer mor Yvonne. Ur mässan kom hon senast, där
framme knän hon böjt framför madonnans bild.
Tre gummor kommo till – och tungan löper vild,
ty en argonnerkniv är till för män allenast.*

Albert Engström.⁴

I målningen *Brügge*, men också i *S:t Sebastians
kapell* (gillehus) i Brügge (bild 35) och kanske
framförallt i *Gata i Brügge* (bild 36), frammanade
Nelson medeltidsstadens mörka mystik och dystra
undergångsstämning, så som han uppfattade den,

Bild 34. *Brügge*. Osignerad målning av Olof Nelson från
sommaren 1894. Olja. Thielska galleriet. (65 x 41 cm).

i dunkla men sköna färgackord. *Gata i Brügge* var den målning, som Nelson var rädd att inte hinna få färdig och som han ställde de största förhoppningarna till i sitt brev till Fürstenberg.

I den linjesköna lavyren *Brüggevision* (bild 37) spåras inslag av l'art nouveau eller jugend. I den förmäde Nelson förena sin egen tid, representerad av den skissartat tecknade, framskyndande flickan med det dystra ansiktet och den sorgsna blicken i förgrunden, med svunnen medeltid – så som han uppfattade den – typiserad av höga, smala gotiska husgavlar, det spetsiga kyrktornet och brovalvet över kanalen med den vita svanen och den svartklädda kvinnan på den smala trottoaren.

Syntetistiskt förenklade, linjesköna och stämningfulla – och alls inte tråkiga – var också Nelsons landskapsmålningar från Brügges vallar med väderkvarnar, t. ex. *La porte S:t Croix* (bild 38).

I slutet av augusti 1894 reste Nelson trots allt till Holland. Den 31 augusti skrev han från Amsterdam till Fürstenberg, att han hade rest genom alla större städer i landet. I Amsterdam fanns ett storartat museum, som de moderna arkitekterna ritat, ”derför att de hållit sig till de gamla mästarne af Holländsk gotik”.

För Nelson var Rembrandt den ouppnåelige mästaren. ”Hans stora arbete 'La ronde de nuit' /Nattvakten/ är som färg alldeles underbart och hans porträtt af tvenne munkar ... är som sentiment af det djupaste, varmaste och fullaste jag ännu sett, och det gör gott i en målares hjärta att se sådana saker. Vidare hans experimenterande anatomi och hans porträtt af en äldre kvinna äro absolut som konst ouppnåliga och

lemnar djupa intryck”.

Frans Hals m. fl. holländare var även utomordentliga konstnärer. Nelson skulle ha velat stanna och studera dem närmare, men dels måste han hem och slutföra sina saker till Finland, dels var det alldeles för dyrt i Holland. ”*Hela min tafla /den som han fick sälja i Göteborg/ gick åt och då måste jag måla värre”.*

Nelson undrade om han kunde få lite pengar genom Hr Berger till ramar till sina tavlor. Om han hade vetat att det var så dyrt i Holland hade han nog väntat med att resa – ”*men å andra sidan kan jag inte ångra min resa”.*

Vid det laget hade Fürstenberg tröttnat på Nelsons kostsamma kringflackande i Nederländerna. Mecenaten uppmanade Nelson att återvända till Paris.

Den 15 september 1894 skrev Nelson från Brügge och tackade för brev: ”*Gode Herr Fürstenberg. ... Ni har fullständigt rätt – jag skall med första återvända till Paris och arbeta i lugn, ty det är sant att man ingenstädes kan arbeta som der. ... Hvad beträffar utställningen i Helsingfors så har jag haft brev från /Albert/ Edelfelt som sade sig gerna ha mig dit, men han hade ingen riktig reda på utställningsförhållandena och tillade att Finnarne voro ännu mindre utvecklade för min 'originalitet'. Han talade med värme om det han sett af mig. Jag har alltså reflekteradt och ... skickar ingenting dit”.*

Bild 35. St. Sebastians kapell (gillehus) i Brügge. Olof Nelson sommaren 1894. Olja. Göteborgs Konstmuseum. (32 x 23 cm).

Nelson berättade vidare att han hört av en fransk målare att hans refuserade porträtt av skulptören Émile Bourdelle hamnat hos en annan bildhuggare, Fix-Masseau, och att flera artister varit överens om "att det var styft och att de infört en artikel för mig i en revue artistique, men det är ju ingenting att hålla sig till, det redan gjorda. Jag formligen längtar till Paris och beder Eder om mera mynt för att flytta dit, hyra en atelier och komma in i sansat arbete. Jag har förstört mycket pengar i sommar och jag är orolig för att Ni är ledsen på mig, men å andra sidan har jag haft mycken nytta af min sommar och skall väl visa det. Så skall jag skicka hem några saker i höst. Jag behöfver nu 300 frs och jag är säker på att det jag nu skickar hem skall säljas för mera".

Senare på hösten, när Nelson var tillbaka i Paris, sammanfattade han sina intryck från sommarens besök i Belgien och Nederländerna och gav också några glimtar av sitt liv i Paris i ett uppriktigt brev till Johan Ericson: "...Mångt och mycket har passerat sedan vi sist korresponderade. Jag har haft en särdeles treflig ja glad sommar – allt för glad. Det var under verldsutställningen i Antwerpen och der fanns alla möjliga distraktioner, som jag riktigt vältrade mig i.

Bild 36. Gata i Brügge (32,5 x 24,5 cm), som Nelson var särskilt angelägen att hinna få färdig innan han lämnade Brügge sensommaren 1894. Björn Fredlund beskrev i korthet målningen så här: "En liten gatubild, en gränd med fuktiga, lutande husväggar, är utförd med sotiga, trevande penseldrag. Gatan sluter sig om betraktarens blick och överför en känsla av ensamhet. Den utgör ett psykiskt rum". Olja 1894. Göteborgs Konstmuseum.⁵

Bild 37. Brüggevision. Är det den mystifierande dansösen Jane Scott i George Rodenbachs roman *Brugelamorte*, som möter oss i bildens förgrund? Lavyr. Privat ägo. Ur Gauffin (1945) s. 233.

Egyptiska magdanser, svensk punsch, kongonegrer och pariserkokotter, Rubensqvins och massor /av/ musik och champagne.

Jag bodde i Bruges i 2 månader utan att träffa en landsman och var sedan länge dans les pensée noir. Jag behöfvede riktigt kasta mig upp i verldsvimlet, hvilket jag undandrog mig i Paris. Emellertid är jag en ljusare menniska, styfvare målare och kär som fan.

Bild 38. Från Brügges vallar. La porte S:te Croix. Olof Nelson 1894. Oljemålning på trä. Göteborgs Konstmuseum. (23,5 x 31,5 cm).

/förmodligen hade Nelson träffat korsikanskan Guismonde vid den tiden/. Så det går som det skall göra för en vild arbetsnatur som min.

Bland landsmännen här är jag respekterad, ty jag sträfvor högt och säger dem obehagliga sanningar och gör nedriga gubbar af dem ibland men jag frequenterar inte mycket landmännen – för de djefolarne hindra en och här skall man lida, arbeta och lära folk o språk och konst...

Så var jag äfven i Holland i somras. Amsterdam, Haag, Rotterdam ... Gammalt land med trist stämning: Flackt och mycket vatten men mycken gammal härlig konst som fyller upp i ett målarhjerta ty hvad som lyser fram ur de gamla holländarne det är godhet och kärlek.

I Amsterdam var jag i 14 dar, men fy tusan hvad der var dyrt. Och så super de som vildar, hvilket jag icke tål...

Dock af allt hvad jag hittills sett går intet upp mot Bruges. Föreställ dig ren oförfalskad gotik, medeltid fullständigt konserverad och så dessa gamla gator folktomma utan vagnar och buller endast munkar o nunnor eller /oläsligt/ i sina långa svarta kapuschonger, och klockor som slå och ringa – härliga klockspel – och kanaler...der simma svanor och allt, hvarenda byggnad ett konstverk af gothik. ... Ja, de

va en fin stad den och hvilken lugn gammalmelankolisk stämning der. Jag kunde inte måla der – jag bara drömde och njöt. ... Jag sitter på en studentkrog i Quartier Latin och dricker för högtiden till ära en absinth. Jag tycker verkligen det gör mig godt att skrifva till dig och därför pratar jag på bara fast min 'handstil' är miserable.

Min atelier är strålande ljus och vacker och utsigt som är styf – men kallt som tusan och drar 30 frs charbon i m /månaden/. Bor öfverst i ett hus af trä och skulle det brinna så brinner ja mé. Häromdan gick en orkan öfver Paris och mitt maison skakade så jag höll på att trilla ur sängen....

Jag skulle vilja gifta mig ja' me', men jag får väl kunna måla först. Men Ni ska' få se till våren hur jag skall göra succé på salongen och i alla händelser skall jag ej bli refuserad ty jag är inne i Paris litterära och konstnärskretsar. Och jag målar just nu porträtt af en af samtidens mest bekanta qvinnor (i synnerhet i Paris) 50 år g./gammal/ men vacker och elegant så det bländar. Hon besitter en intelligens som kommer mig att darra som ett löfd.v.s. min pensel – men icke förty har hon förklarat att le jeune Nelson possé une intelligence epatante / storartad/. Jo de skall nog gå för mig fast jag ännu ingenting kan, men jag kan lära och det är ju ett hopp".⁶

Kronologisk sammanställning

1868, 13 november

Olof Nelson föds som fjärde barn till Emma, f. Sager, och Malcolm Nelson på Nolby säteri i By socken nära Säffle på Värmlandsnäs.

1873, februari

Emma Nelson dör i lunginflammation då Olof är 4 år gammal.

1875, april

Malcolm Nelson flyttar med barnen till gästgivargården Stöllet i Norra Ny socken vid Klarälven i norra Värmland, där Malcolm förestår poststationen.

1878, januari

Malcolm Nelson döms för förskingring till avsättning och ett kort frihetsstraff. Familjen splittras. Olof, 9 år, en syster och en bror blir omhändertagna av farmodern Elise och fastern Olivia och flyttar till Åmål.

1878, september

Olof börjar i första klassen i Åmåls elementarskola. Bröderna Nelson blir ibland retade på grund av faderns öde och råkar ofta i slagsmål med sina plågoandar.

1881, sommaren

Malcolm Nelson emigrerar till Nordamerika. Olof och ett par av syskonen är kvar i Åmål hos farmodern och fastern.

1882, juni.

Olof slutar i Åmåls elementarskola efter att ha gått ut fjärde klass.

1882–1883

Olof anställs som oavlönad skrivare vid häradsarkivkontoret i Åmål men får sluta sedan han ”ritat gubbar” i mantalslängderna. Han visar anlag för teckning.

1884–1885

Malcolm Nelson avlider i Chicago. Olof börjar i lägre avdelningen vid Chalmers tekniska läroanstalt i Göteborg. Han vill bli ingenjör.

1886 augusti–maj 1887

Den teckningsintresserade Olof ser Parisinspirerad, ”modern”, nordiskkonst på den storutställningen i samband med Valands invigning i Göteborg. Under inflytande av sin teckningslärare på Chalmers tekniska läroanstalt Johan Ericson lägger Nelson ner allt mer tid på teckning och försummar studierna i de tekniska kärnämnen. Nelson blir kuggad i andra klassen vid Chalmers tekniska skola. Han slutar och bestämmer sig för att bli konstnär.

1887–1888:

Nelson hemma i Åmål igen hos farmodern och fastern. Han arbetar intensivt med teckning och oljemålning. Hans ”målarkludd” blir dock inte accepterat av kalkborgarna i Åmål, som stänger honom ute från den sociala gemenskapen. I november 1888 blir Nelson antagen som frielev hos Bruno Liljefors vid rit- och målarskolan Valand i Göteborg.

1889–1890

Andra året vid Valand, nu med Johan Ericson som lärare. På sommaren 1889 tecknar och målar Nelson i bland annat Kistiga i Småland och i Åmål. Hösten och vintern 1889–90 får Nelson ont och svälter i Göteborg. Prins Eugen understödjer Nelson med en penninggåva. På hösten 1890 ligger undervisningen vid Valand nere och Nelson bor i Åmål och hos vänner i Värmland.

1891–1892

Våren 1891 hälsar Nelson på Bruno Liljefors på Kvarnbo i Uppland. Han träffar studenten Albert Engström och ”kinesar” hos honom en tid i Uppsala och ”lever rövare”. Sommaren och hösten 1891 vistas Nelson i Värmland och i Åmål. I oktober 1891 målar han *Höst vid Vätern*, det tidigaste exemplet på genomförd syntetism i den svenska konsthistorien. Någon gång på våren 1892 dyker Nelson upp i Stockholm. Han är utfattig men drar sig fram med hjälp av konstnärsvänner. Sporadiskt är han elev vid Konstnärsförbundets friskola i Klara. I november–december ”kinesar” han i skulptören Knut Åkerbergs ateljé och ingår i en krets av konstnärsohomer. Där målar han med spontan ingivelse den syntetistiska *Kvinnlig akt*.

1893

Efter nyår bor Olof Nelson ett par månader hos vänner i Värmland. Han målar *Vinterlandskap*. På våren ingår Nelson en kort tid i bohemkolonin kring Albert Engström i Burgården i Göteborg. Carl Larsson lägger sig efter viss tvekan ut för Nelson hos mecenaten Pontus Fürstenberg. På Fürstenbergs bekostnad målar Nelson i Marstrand på sommaren. I september bestämmer sig Fürstenberg slutligen för att ge Nelson ett litet månatligt apanage för några års studier vid någon akademi i Paris.

Hösten 1893 – våren 1894

I slutet av september 1893 kommer Nelson till Paris. Han prövar sig hektiskt fram i det överflödande konstutbudet. Han träffar Ivan Aguéli, blir vän med unga finländska symbolistmålare och introduceras på symbolisternas inneställe källaren till Solei d’Or nära Quartier Latin. Nelson ser Gauguins målningar från Tahiti och blir imponerad. Han tröttnar emellertid snart på symbolisterna och äcklas av fin-de-siècle-dekadensen i Paris. Istället söker han inspiration och försöker förbättra sin teknik genom att kopiera de gamla renässans- och barockmästarnas verk i Louvren. Under en hektisk skapelseperiod målar han flera av sina senare berömda ”själsporträtt”, t. ex. *Discipeln*, *En ung poet* och *Fiolspelaren* samt det sköna lilla blomsterstycket *Stilleben*. Nelson ställer ut med Konstnärsförbundet i Stockholm. Med undantag för några få recensenter blir dock ”grönmålaren” nersablade av kritikerkåren och hånad av den borgerliga konstpubliken.

1894, sommaren

Nelson reser till 1890-talsromantikens Brügge och försöker fånga medeltidsmystik i *Gata i Brügge* m. fl. verk. Han besöker också Antwerpen och studerar den holländska konsten i Amsterdam och inspireras av Rembrandts ljusdunkel.

1894, hösten

Nelson återvänder till Paris. Han målar porträttet av madame Huot.

1895

Nelson far illa i sin nya, stora, dragiga och kalla ateljé. Han fryser, är sjuk och spottar blod. Han lever ett mycket oregelbundet liv i Paris med omväxlande perioder av intensivt arbete och vilt uteliv. Han ställer förändringen

ut med Konstnärsförbundet i Stockholm, men kritikerna är fortfarande i stort sett oförstående. Fürstenberg försöker förmå Nelson att låta läkarundersöka sig och i juni blir Nelson äntligen undersökt av doktor Claës Håkanson. Diagnos: Långt framskriden tuberkulos i vänster lunga. På sommaren reser Nelson till Brügge igen och till Brüssel, men hans tillstånd förvärras. En belgisk läkare sänder honom som konvalescent till en by i Ardennerna, men sjukdomen går ändå in i en kritisk fas. Nelson är för svag för att måla. Fürstenberg vill ha in honom i ett sanatorium i Tyskland, men Nelson reser till Gent, där han fått en tavla antagen på salongen. Han hyr en ateljé i Brüssel. Nelson ber ständigt Fürstenberg om mer pengar och mecenaten börjar tröttna på Nelsons kringflackande och gör klart att Nelson måste bereda sig på att stå på egna ben om något år. Den svårt sjuke Nelson blir desperat och beklagar sig över Fürstenbergs cynism. I november dyker Nelson plötsligt upp i Paris igen. Håkanson undersöker honom på nytt. *”Jag har tuberkulos ända ner i tåspetsarna!”*, flämtar Nelson till en vän sista kvällen i Paris. Nelson reser i desperation söderut för att söka bot för sin dödliga sjukdom och för att finna exotiska motiv under Nordafrikas heta sol. Nelson slår sig dock till en början ner i Ajaccio på Corsica istället, men där råkar han ut för busväder och vantrivs. Han finner inte ro någonstans.

1896

Trots mycket hög feber, en plågsam hosta och svåra smärtor i rygg och bröst anträder den dödssjuka Nelson ensam via Marseille den långa resan till oasen Biskra i Sahara i januari 1896. Där upplever han en sista gång en smula glädje, då han erfar att några av hans tavlor rönt stor uppskattning på en utställning i Brüssel och att han blivit kallad *”Ibsen i målarkonsten”*. Glädjen är dock kortvarig. Den 11 april 1896 möter den endast 28-åriga Olof Nelson döden på militärsjukhuset i Biskra. Där, under dadelpalmera i en oas i Sahara, 7 000 km hemifrån, fick den svenska konsthistoriens främste symbolistmålare sin enkla grav.